

Jurij Perovšek

»Grda, majhna in umazana je bila slovenska žurnalistika pred vojno«^{*}

Pogledi na Ivana Štefeta in Miroslava Malovrha ob njuni smrti leta 1919 in 1922^{**}

PEROVŠEK Jurij, dr., znanstveni svetnik, emeritus,
Andraž nad Polzelo 398, SI-3313 Polzela,
e-mail: jurij.perovsek@gmail.com

070:323(497.4)"19"
929Štefe I.
929Malovrh M.

»GRDA, MAJHNA IN UMAZANA JE BILA SLOVENSKA ŽURNALISTIKA PRED VOJNO«

Pogledi na Ivana Štefeta in Miroslava Malovrha ob njuni smrti leta 1919 in 1922

V zadnjih desetletjih habsburške monarhije sta idejno politične razmere na Kranjskem med drugimi soustvarjala tudi vidna spodbujevalca tedanjega kulturnega boja – urednika vodilnih političnih listov, liberalnega Slovenskega naroda in katoliškega Slovenca, Miroslav Malovrh (1861–1922) in Ivan Štefe (1875–1919). Njuna smrt je bila še eno slovensko slovo od avstrijske dobe. Na delež obeh urednikov v njej spočetem kulturnem boju, najprej kot »kranjskem prepiru« in nato kot širši značilnosti političnega življenja na Slovenskem, so ob njuni smrti bolj ali manj očitno opozorili. Poudarili so tudi njune siceršnje časnikarske in druge kvalitete, zamere na obeh straneh »klerikalno«-liberalnega dueta pa so ostale. Njuna glasila nasprotnima urednikoma niso namenila svojega posebne- ga zapisa. A politika je tekla naprej in tudi po tirih, ki sta jih položila Malovrh in Štefe.

Ključne besede: Ivan Štefe, Miroslav Malovrh, časni- karstvo, Slovenec, Slovenski narod, kulturni boj

^{*} *Jugoslavija*, 15. 9. 1922, 1.

^{**} *Za tisk prirejen referat na Cvirnovem dnevu, spominskem znanstvenem in strokovnem srečanju ob desetletnici smrti prof. dr. Janeza Cvirna, ki sta ga 14. 9. 2023 pripravila Filo- zofska fakulteta Univerze v Ljubljani in Inštitut za novejšo zgodovino.*

PEROVŠEK Jurij, PhD, Principal Research Associate, Emeritus, Andraž nad Polzelo 398, SI-3313 Polzela, e-mail: jurij.perovsek@gmail.com

070:323(497.4)"19"
929Štefe I.
929Malovrh M.

»UGLY, SMALL AND DIRTY WAS THE SLOVENIAN JOURNALISM BEFORE THE WAR»

Views of Ivan Štefe and Miroslav Malovrh on their deaths in 1919 and 1922

In the last decades of the Habsburg monarchy, the ideo- logical and political situation in Carniola was co-created, among others, by two prominent promoters of the cultural struggle at that time – the editors of the leading political newspapers, the liberal *Slovenski narod* and the Catholic *Slovenec*, Miroslav Malovrh (1861–1922) and Ivan Štefe (1875–1919). Their death was another Slovenian farewell to the Austrian era. The share of the two editors in the cultural struggle that it had initiated, first as a "Kranj quar- rel" and then as a broader feature of political life in Slove- nia, was more or less obviously pointed out at the time of their deaths. Their qualities as journalists and others were also highlighted, but the resentments on both sides of the »clerical«-liberal duo remained. Their newsletters did not devote a special note to the two opposing editors. But poli- tics went on, even on the tracks laid by Malovrh and Štefe.

Key words: Ivan Štefe, Miroslav Malovrh, journalism, *Slovenec*, *Slovenski narod*, cultural struggle

Uvod

Časopisje je bilo do uveljavitve radia kot množičnega občila edino javno medijsko sredstvo, ki je sooblikovalo značaj in podobo idejnih in političnih prostorov. Bilo je eden od najvplivnejših ideoloških aparatov, zlasti pa najvplivnejši informacijski aparat.¹ Na Slovenskem sta v avstrijski dobi vidno vlogo v tem pogledu odigrala urednika vodilnih slovenskih političnih glasil, liberalnega *Slovenskega naroda* in katoliškega *Slovenca*, Miroslav Malovrh (1861–1922) in Ivan Štefe (1875–1919). V času svojega urednikovanja sta bila med glavnimi spodbujevalci tedanjega nepopustljivega kulturnega boja. Temeljlil je v razdivjanem katoliško-liberalnem spopadu, značilno izraženim v sovražnem govoru, ki je zahteval dosledno »utrditev črno-belih razmerij med Našimi in Vašimi«.² Odgovornost za vsak, še tako vsakdanji problem, vsak vaški ali gostilniški pretep, so praviloma naprtili nasprotni strani.³ »Nauk je bil jasen: pogledjte kakšne stvari uganjajo pripadniki nasprotne strani, boj proti njim mora biti neizprosni, z njimi ne more biti nikakršnega kompromisa.«⁴ Če si sposodimo primerjavo iz mednarodnih razmerij, so »v zlatih časih kulturnega boja na Slovenskem«⁵ tako gradili skupinsko identiteto in simbolne meje z Drugimi.⁶ Malovrh in Štefe sta jih zelo konkretno postavljala.⁷ Oba sta umrla po koncu svojega urednikovanja, ob njuni smrti pa

so svoje poglede o osebnosti in delu obeh urednikov predstavili v vseh delih takratnega slovenskega političnega prostora. Ob tem so se odrazile idejne in politične ločnice tistega časa.

O Malovrhovem in Štefetovem delu je obveljalo zelo kritično gledanje. Ko je umrl še drugi od njiju – Malovrh –, ga je dobrega pol leta kasneje, septembra 1922, neprizanesljivo izrekel neodvisni dnevnik *Jugoslavija*, ki je bil po nazorih blizu takratne Narodno socialistične stranke.⁸ »Grda, majhna in umazana je bila slovenska žurnalistika pred vojno«, je zapisala *Jugoslavija*. »Malovrh in Štefe sta bila njena simbola. Izgubljala se je v ozkih lokalnih zadevah in najsrečnejša se je počutila tedaj, ko se je valjala v blatu nizkega osebnega boja in odkrivala odeje po zakonskih in nezakonskih spalnicah. Najlepše se je razgalila v letih takozvanega, kulturnega boja, ki je dokazala vso svojo – inferiornost.«⁹ Ob njuni smrti Malovrha in Štefeta v javnosti niso tako neposredno sodili. Uredniško politiko, ki ju je postavila v zgodovinski spomin, so bodisi tolmačili kot značilnost tedanje dobe bodisi jim je bila dovolj kratka kritična oznaka ali pa so opozorili na druga vprašanja.

Ivan Štefe

Prvega pokojnega urednika sta že v mladosti pritegnila javno življenje in časnikarska dejavnost. Štefe je leta 1892 ustanovil dijaško literarno in politično društvo Zadruga, ki je povezovalo kasnejše pomembne predstavnike slovenske literarne in politične moderne. Obenem je začel sodelovati v liberalnem *Rodoljubu*, *Slovenskem narodu* in *Slovanskem svetu*, Šimenčevi Pavlihi ter slogaški *Soči* in *Edinosti*. Sredi devetdesetih let se je oddaljil od liberalizma in začel sodelovati pri krščansko socialnem *Glasniku* in *Slovenskem listu*. Leta 1903 je prišel k *Slovincu*. Mesto glavnega urednika je izgubil leta 1917, ko se je kot tesni sodelavec načelnika Vseslovenske ljudske stranke (VLS) in kranjskega deželnega glavarja dr. Ivana Šusteršiča v znanem sporu med »starini« in »mladini« v VLS o vodenju narodne politike postavil na kasneje poraženo

¹ O uveljavitvi časopisnega tiska kot instrumenta množičnega vpliva, »medijskih tovarnah« politično strankarskih usmeritev in njihovi vpetosti v družbeno okolje, glej Schulz, *Vzpon tiska*, 169–188 in tam navedeno literaturo.

² Zajc-Polajnar, *Naši in vaši*, 16. – O katoliško-liberalnem ideološkem boju v časopisju od konca 19. stoletja do leta 1918 glej Globočnik, *Vodiški čudeži*, isti, *Afera Theimer*; Nežmah, *Časopisna zgodovina*, 71–79, 85–95; Blaj Hribar, *Klerikalci v književnosti in publicistiki liberalcev*, isti, »Ločitev škofa-duhovnika in škofa-politika«, 19–31, isti, *Socialni program KNS/SLS*, 112–123; Cvirn, *Urednik Slovenca* Evgen Lampe, 64–67; Erjavec, *Novinarski diskurz Slovenca*, 164–171. O listu *Slovenec* glej *Slovenec: političen list za slovenski narod*.

³ Zajc-Polajnar, *Naši in vaši*, 43.

⁴ Prav tam, 44.

⁵ Prav tam, 27.

⁶ Prav tam, 9.

⁷ O Malovrhovem in Štefetovem uredniškem načinu in časnikarskem pisanju prim. Mohorič, *O zgodovini slovenske krščanske demokracije*, 28, 93–94; Hribar, *Moji spomini*, I, 369, 403, 405, 420, 422–425, 437, isti, *Moji spomini*, III, 23; Šuklje, *Iz mojih spominov*, III, 40. Glej tudi Jegličev dnevnik, 48, 187, 293, 411, 427, 532, 711–712.

⁸ O Narodno socialistični stranki glej Perovšek, *Liberalizem in vprašanje slovenstva*, 116–118, 120–123.

⁹ *Jugoslavija*, 15. 9. 1922, str. 1. Prim. tudi *Jugoslavija*, 29. 10. 1922, str. 3.

Ivan Štefe
(Slanovec, Ljubljanska kronika, 76)

Članek Izidorja Cankarja v Slovincu (*Cankar, Ivan Štefe, 1*)

Šusteršičevo stran in pri *Slovincu* ostal brez zaposlitve. Nato je urejal Šusteršičevo *Resnico*, dohodke pa si je do novembra 1918 zagotovil iz koncesije za vodenje Kina Central v Deželnem gledališču v Ljubljani.¹⁰ Po razpadu habsburške države je ostal zapuščen, preziran, brez prijateljev, službe in gmočnih sredstev.

Štefe si je v hudi notranji stiski 6. februarja 1919 vzel življenje. Po enem od pričevanj je pred smrtjo obiskal tedanjega glavnega urednika *Slovenca* dr. Izidorja Cankarja¹¹ s prošnjo, da bi nadaljeval delo pri časopisu, saj se drugače ne more preživljati. Cankarju je dejal, da se v položaju, v katerem je, lahko samo še obesi. Na to izjavo naj bi mu Cankar cinično odgovoril, da mu drugega tako in tako ne preostane. Štefe se je nekaj dni po obisku pri Cankarju v svojem stanovanju na Milošičevi cesti v Ljubljani resnično obesil.¹²

V katoliškem taboru se ob načinu Štefetovega urednikovanja in pisanja niso podrobno ustavljali. Poudarili so njegovo privrženost časnikarskemu delu, mladostno narodnopolitično in literarno delo ter zaznamujočo povezanost z dolgoletnim načelnikom VLS dr. Ivanom Šusteršičem. Izidor Cankar ga je v *Slovincu* predstavil kot vedno svežega, dovtipnega, podjetnega in pogumnega. »Kakor veter je preveval tiskarno, bil povsod hkrati: pri stavcih, pri urednikih, pri meterju, pri strankah, v upravnistvu. Na cesti je hitel z gibčnim korakom, vedno zaposlen; vsakemu drugemu človeku, ki ga je srečal, je imel kaj naročiti. Poznal je vso Ljubljano, njene skrivnosti in potrebe. Ob volitvah, ob dnevih velikih prireditvev so bile vse niti napeljane v njegove roke in vodil jih je s kretnjo veččaka, ki dobro pozna množico in njene nagone. Kdor ga je videl pri tem delu, je moral ceniti njegove sposobnosti.«¹³

Cankar je obžaloval Štefetovo vztrajanje na Šusteršičevi strani. Tragiko njegovega življenja je videl v tem, da je, ko je izgubil vero v politično misel, ki jo je z vsemi sredstvi spretnega časnikarja branil, izgubil tudi vero vase. »On ni padel v boju, ampak se je pogreznil, ker mu je zmanjkalo tal pod nogami; ni izkrvavel, ampak se je zadušil.« Bil je človek, ki je potreboval tudi prijatelje. Dokler jih je imel, je bil močan in trden. Ko je ostal sam, je obupal. Danes, ko ga ni več, moramo reči, da jih je imel manj, kot jih je zaslužil. Ni bil le »sposoben človek, ampak

¹⁰ Koblar, *Štefe Ivan*, str. 683; *Slovenec*, 19. 12. 1917, 3, *Slovenec*, 8. 2. 1919, 5; Cankar, *Moj greh*, 1. – O sporu med »starini« in »mladini« v VLS in Šusteršičevem glasilu *Resnica* glej Pleterški, *Prva odločitev*, 136, isti, *Šusteršič*, 383–385, 404–406; Zečević, *Slovenska ljudska stranka*, 73–89; Rahten, *Ivan Šusteršič*, 299–314. Štefe je vodil Kino Central od začetka njegovega delovanja leta 1915. O vodenju kinematografa in njegovi programski vsebini je z vidika svojih pogledov na javno moralo zanimive ocene zapisal ljubljanski škof dr. Anton Bonaventura Jeglič. (Jegličev dnevnik, 639, 648, 661, 662, 702, 704.)

¹¹ O glavnih in odgovornih urednikih *Slovenca* glej Tominšek Perovšek, *Uredništvo Slovenca*, 172–175.

¹² Rahten, *Pozabljeni slovenski premier*, 195, isti, *Ivan Šusteršič*, 353.

¹³ Cankar, *Ivan Štefe*, 1. – *Metêr je bil stavec, ki je v tiskarni razvrščal stolpce stavka v strani.*

tudi pošten človek, če ne obstoji nepoštenost v tem, da je kdo lahkoveren dovolj, da postane tuja žrtev.«¹⁴

Cankar je omenil tudi Štefeto obisk pred njegovo smrtjo. Obiskal ga je 2. februarja 1919. Po preplašenem, nemirnem pogledu, nervoznih kretnjah, pretrganih stavkih je videl, da zelo trpi. Ko je vzel cigareto, mu je roka trepetala. Čutil se je negotovega, izgubljenega. Zdaj je bilo Cankarju v *Slovincu* »iz srca žal za slednjo trdo besedo, ki sem jo kdaj izrekel o njem, in nikdar poslej bi je ne hotel več izreči. Ne spodobilo bi se, da bi mu mi grešni in zmotni ljudje bili bolj strogi sodniki, nego mu bo pravični Bog.«¹⁵ Od Štefeta se je javno poslovil z dobro besedo.

V *Slovincu* so na Štefeto povezanost s Šusteršičem in njegovo časnikarsko delo opozorili še na enem mestu. V poročilu o njegovi smrti so spomnili, da je pri listu »deloval skoraj pol človeške dobe. Stranka mu je postala vse. In tu je šel včasih preko dovoljenih mej. Kasneje je dobil dr. Šusteršič osebno nanj odločilen vpliv. In za njim je šel, kakor prej za stranko, do žalostnega konca. Pri *Slovincu* je vsled svojih zvez s Šusteršičem postal nemož.« Ob tem niso pozabili na Štefeto prizadevno mladostno sodelovanje v slovenskem narodnem gibanju in v Zadrugi.¹⁶ O njegovi smrti je poročal tudi krščansko socialni *Večerni list*. Zapisal je, da je bil Ivan Štefe kot dolgoleten urednik *Slovenca* eden najspodobnejših slovenskih časnikarjev, dober organizator in spreten agitator.¹⁷

Slovenski narod smrti svojega dolgoletnega nasprotnika posebej ni zabeležil. Slab teden po njej pa je v *Narodu* izšel prispevek, ki ga je o Štefetu napisal nekdanji član Zadruge, potopisec, planinski pisatelj in odvetnik dr. Josip Ciril Oblak. Oblak je spomnil na latinski izrek *De mortuis nil nisi bene* (O mrtvih le dobro) in skladno z njim obžaloval, da je Štefeta izkoristila Šusteršičeva stran. Obsodil je nepietetno ravnanje, do katerega naj bi prišlo na njegovem pogrebu, saj prav »on najmanj« zasluži, da se blati njegov spomin. Poudaril je pomen Štefetovega dela pri Zadrugi in tudi on spomnil na njeno vlogo pri

literarnem oblikovanju kasnejših predstavnikov slovenske moderne. K Cankarjevim poslovnim besedam v *Slovincu* pa je pristavil: »Pravični mu bodimo tudi mi! Eno pa je gotovo: *tako žalostne usode ravno on (...) ni zaslužil ...* Onemu mlademu Štefetu – Zadruguhanu ohranimo blag spomin! Pri bivših ‚Zadruguhanih‘ mu je zagotovljen.¹⁸

Sporočilo o Štefeto smrti v *Slovincu*
(*Slovenec*, 8. 2. 1919, 7)

O Štefetovem časnikarsko-političnem delu je največ pisal socialnodemokratski *Naprej*. Dan po njegovi smrti je sporočil, da si je »končal življenje, po vsej Ljubljani, širom Kranjske dobro znani bivši urednik *Slovenca* in klerikalni agitator Ivan Štefe. Mnogo političnega daru, neumorna delavnost in pridnost, brezmejna vdanost svojim gospodarjem in nad vse živa zavest strankarstva je dičila tega moža, ki je,« je poudaril, »mnogokrat ne posebno izbirčen v sredstvih, s katerimi je nastopal v političnem boju, nakopal nešteto večjih ali manjših neprilik svojim političnim nasprotnikom, posebne pa našim liberalcem. V privatnem življenju postrežljiv in izredno dobrega srca, je pa imel radi načina svojih nastopov in pisave svoje, nebroj političnih sovražnikov.« *Naprej* je seveda omenil, da je bil Štefe Šusteršičev pripadnik, »skozi vsa leta njegov zvest pristaš in oproda, poleg tega pa neutrudljiv agitator za stranko, ki se mu je imela neizmerno zahvaliti. To je stranka tudi priznavala vsa leta, kar ji je služil in robotal ta neumorni delavec s tem, da ga je nagrajala z naravnost beraško plačo.« Štefe, ki ga je Šusteršič premotil s svojo politiko, je v moralnem pogledu nadkriljeval vse svoje gospodarje. Po *Napreju* mnenju mu ob koncu življenja »gotovo ni šlo za eksistenco; agitatorična in žurnalistična moč,

¹⁴ Prav tam.

¹⁵ Prav tam.

¹⁶ *Slovenec*, 8. 2. 1919, 5.

¹⁷ *Večerni list*, 7. 2. 1919, 3.

¹⁸ Oblak, *Nekaj o Ivanu Štefetu*, 4.

kakor je bil Štefe, bi dobil povsod dosti kruha«. Ko pa se mu je vse razsulo, se je začelo oglašati to, kar je bilo navzlic vsemu v njem dobro, njegovo dobro jedro, katerega ni moglo uničiti še tako umazano politično življenje. Preživeli so ga tisti, ki nimajo v sebi ne časti, ne ponosa, ne značaja. On jih je imel in zato sodil ter razsodil.¹⁹

Takoj po smrti so za Štefeta imeli razumevanje tudi v *Jugoslaviji*. Opozorili so, da ga je Šusteršič zavedel, sicer pa je bil »dober časnikar, ki je razumel s spretno agitacijo in organizacijo povečati krog pristavev S. L. S. (Slovenska ljudska stranka – op. J. P.)«. Pristavili so še, da je zadnji čas duševno in telesno trpel.²⁰ Zgrajali so se nad ravnanjem maloštevilnih udeležencev njegovega pogreba. Ti so bili »tako nedostojni, da so v prisotnosti Štefetove soproge poleg mrtvaške krste zabavljali na pokojno žrtev. Ivan Štefe je vkljub svoji politični zmoti, v katero ga je zapeljal Šusteršič, zaslužil drugačen pogreb. Koliko je on delal za svojo stranko, koliko se je trudil, da se je povspela do svoje moči in vendar – nehvaležnost je pač plačilo politike! Navsezadnje pa je bil eden najboljših slovenskih časnikarjev, član stanu, ki ga napredni in sedaj svobodni Slovenci ne razumejo ceniti. Greh se sovraži, ne pa – grešnik!«²¹

Od Štefeta se je poslovil tudi njegov silni nasprotnik dr. Ivan Tavčar. Tega ni storil kot liberalni prvak, pač pa kot ljubljanski župan. Ivana Štefeta so 23. aprila 1911 izvolili v ljubljanski občinski svet,²² in občinski svetnik je ostal do smrti. Tavčar je na seji občinskega sveta 11. februarja 1919 stoje oznanil, da je umrl, in tudi občinski svetniki so njegovo posmrtnico poslušali stoje. »Seveda mi je težko govoriti nekrolog možu, ki je bil moj politični nasprotnik«, je dejal Tavčar. »Ali to me nič ne mori, da bi ne priznal objektivno, da je bil pokojni občinski svetnik Štefe delaven mož. Vsak se zmoti, imel pa je najboljše namene na mestu, katero je zastopal. Nimam povoda, da mu ne bi izrekel tega priznanja. Sledi mu v grob naše sočutje in naše usmiljenje.«²³

Miroslav Malovrh

Miroslav Malovrh
(*Album slovenskih književnikov*, 117)

Ob Malovrhovi smrti so prelili več črnila, čeprav je umrl od vseh pozabljen in zapuščen. Smrt ga je 7. marca 1922 našla v umobolnici na Studencu pri Ljubljani. Že v mladosti se je začel udeleževati kot pesnik in prevajalec, kasneje pa še kot pripovednik. Objavljal je tudi različna književna poročila, podlistke in slavistične beležke. Sredi osemdesetih let je bil urednik lista *Jurij s pušo* in *Dolenjskih novic*, konec osemdesetih let pa se je kot uradnik zaposlil v Tavčarjevi odvetniški pisarni. V začetku devetdesetih let je postal korektor Narodne tiskarne in leta 1897 urednik *Slovenskega naroda*. To je ostal do leta 1918. Leta 1905 je bil med ustanovitelji Društva slovenskih književnikov in časnikarjev, pred tem pa tudi med ustanovitelji Narodne založbe, ki jo je nato vodil.²⁴ O Malovrhu je bilo lažje pisati, saj ga ni bremenilo ravnanje iz prelomnega političnega časa v zadnjem obdobju habsburške monarhije. Oba osrednja liberalna dnevnika, glasili Jugoslovanske demokratske stranke (JDS) *Slovenski narod* in *Jutro*, sta mu namenila prve strani.

¹⁹ *Naprej*, 8. 2. 1919, 4.

²⁰ *Jugoslavija*, 8. 2. 1919, 3.

²¹ *Jugoslavija*, 9. 2. 1919, 3.

²² *Slovenec*, 24. 4. 1911, 2.

²³ *Slovenski narod*, 12. 2. 1919, 3.

²⁴ *Pirjevec*, *Malovrh Miroslav*, 38–39; *Hladnik*, *Malovrh Miroslav*, 387; *Društvo slovenskih književnikov*, 320; *Jutro*, 8. 3. 1922, 2.

56. številka. V Ljubljani, v četrtek 9. marca 1922. LV. leto

SLOVENSKI NAROD.

Izšla vsak dan popoldne, izvenredno nedelje in praznike.
 Izvenredni do 9 peti vrti 1 D, od 10-15 peti vrti 1 D 50 p, večji izvenredni peti vrti 2 D, nedelje, prazniki, letnice, reklame, posebni peti vrti 3 D; posebej, samostojni 15 vrti 30 D; izvenredni posebej 15 p.
 Popusti se pri naročilih od 11 objave naprej. — Izvenredni davki posebej.
 Vprašanje glede naročil naj se reši s posredstvom za odgovor.

Upravitelj: »Slov. Narod« in »Slovenski Narod« Kasilova ulica št. 8, 1. nadstropje, ulica št. 8, pritožba. — Telefoni št. 304.

Izvenredni »Slov. Narod« Kasilova ulica št. 8, 1. nadstropje, ulica št. 8, pritožba. — Telefoni št. 304.

Posamezne številke: V Jugoslaviji navadno 1 D, nedelje 1 D v izvenrednem navadno 1 D 50, nedelje 1 D 125 D. Polnina plačana v gotovini.

»Slovenski Narod« v Ljubljani in po pošti:
 V Jugoslaviji: D 99— polnina 43—
 3 mesečno 2250
 1 730
 V inozemstvu: D 150— polnina 29—
 3 mesečno 29—
 1 13—
 Pri mesečnem naročilu se čina določa naklada. Novi naročniki naj pošljejo v prvi naročnini vedno »Slov.« po nakazilu. Na svojo plačilo naročila brez pozitivne denarne se ne morejo strati.

Miroslav Malovrh.

Včeraj popoldne ob 4. se je začelo burno in nestro življenje enega izmed najposposobnejših in nekdanjih najvplivnejših slovenskih novinarjev. Umrl je mož, ki se je boril tri desetletja s peresom in z uma svetlim mečem za svobodo in napredek slovenskega naroda. Boril se je ves čas iz najglobljega prepričanja predvsem proti nemštvu, nemškutarstvu, avstrijskemu birokratizmu in slovenskemu klerikalizmu, boril s strastno temperamentnostjo, ki često ni izbirala orožja. Vedno je stal na najbolj videnem mestu, sprejemal neštevilne udarce od leve in desne, a kakor zvest vojak se vziral do skrajnosti nesebično, ne izklozi zase niti slavo, niti plačila. Bil je rojen bojevnik, ki mu je bil boj slast in užitek. Zavedal se je, da stoji za njim tisoč, ki so z njim istih naved: zavedal, da je on samo eden ogromne množice, glasnik daj in glav vseh slovenskih svobodomislecev ter neizprosnih sovražnikov nemško-madžarskega nasilnosti in slovenske reakcije. Bil je junak peresa, požrtvovalnega do poslednje misli, vdanega stranki in listu do svoje duševne in telesne izčrpanosti. Pokojnik ni bil novinar obrtnik, ki menja svojo službo in svoje prepričanje: bil je doleden in značilen politik, ki ni nikdar kolebal v svojem prepričanju, nego je ostal zvest načelom svoje vrve mladosti do poslednje poteze svojega peresa.

V zgodovini političnega življenja slovenskega naroda je doba Malovrhovega časnikaškega delovanja nauburna, in boi tekem te dobe je bil najvplivnejši. Oskar smo postali svobodni ter smo lastne države, se je obzorje slovenskega življenja seveda močno razširilo ter so se metode slovenskega časnikaštva temeljito izpremenile. Miroslav Malovrh je vstopil med slovenske novinarje leta 1880, ter izstopil z novim letom 1918. Službno se torej z njegovim odstopom krije tudi začetek nove dobe v zgodovini našega naroda.

Pokojnik je bil rojen 17. oktobra 1861, v Ljubljani v tih raduška uradnika Južne železnice. Dopržil je ljubljanski realni ter se nato posvetil slavistiki. Študirali so na prireditvi v Gradcu, kasneje v Zagrebu.

ter že kot akademik poročal v »Ljubljanskem Zvonu« o slavističnih delih ter nital o naši književnosti za nemške liste. Nekaj let je živel tudi na Dunaju ter se zanimal za vse kulturne pojave. Toda beda ga je prišla, da je končno širile očitosti, prevažal urečevanje »Dolmetskih Novic«, a kmalu je ošel v Trst, Časnikarji tudi tam ter končno po raznih neozedah našel zavetja v odvetniški pisarni dr. Ivana Tavčarja. Njegovi deli je takoj opazil njegov izrazni časnikaški talent ter ga je postal v redakciji »Slov. Naroda«. V šoli Ivana Tavčarja, dr. Ivana Tavčarja in dr. Danila Maturova se je razvil pokojnik v časnika, ki ga mu v tisti dobi ni bilo nara. Kmalu je prevzel glavno uredništvo »Slov. Naroda«, nital dan na dan svodnike, vse politične, književne, narodne, kritike, rodilne ter končno celo razne povesti in romane.

Pokojnik je imel namreč neoporečen ljubljeni dar, ki pa ga je sprilo dnevnega časnikašenja žal za nemarji. Že l. 1880. je izdal v Novem Mestu pri Krajcu svoje »Pesmi«. Nato je prevažal za sloven, gledališke različice igre, tako n. pr. Trifkovice v srbske šolavce: »Francosko-pruska vojna«, »Soliski nadzornik« in druge; prevel in za naše tedanje gledališke razmere prav dobro privredil Shakespearovega »Othela« ter komedijo »Kako se krote ženske«. Za »Slovenski Narod« je prevel iz italijančevega, francoskega in ruskega jezika neštevilne povesti in novele ter med drugim tudi Turgenjeva roman »Nov«.

Pod psevdonimi: Franc Remec, Lipka, Franjo in Zvonimir Smetacev, pa je spisal za podlistek »Slovenskega Naroda« več izvirnih povesti in malih romanov večinoma zgodovinske vsebine, humorističnega ali jedro satiričnega značaja. Teh svojih del, ki so izšla v ponatku, niti sam ni smatral za umotvorje, nego le za prijeto ljudsko stvar, ki naj bi med študenti širilo svobodomislelna in odločno protiklerikalna ideja. Ne hkrati dvigalo narodno zavest in podžigalo v slov. ljudstvu odpornost proti naklepom sovražnikov. Marsikaj v njegovih spisih je posnelo po tujih vzorih, toda njegov spisi so dosegali v polni meri svoj plemeniti namen ter se njegove knjige še danes rade čitajo, ne da bi študenti vedeli, da je njih avtor Miroslav Malovrh. Imed teh njegovih spisov najvaljamo: »Kralj Matjaž«, zgodovinska povest: »Ljubzen Končanove Klire«, zgodovinski roman: »Opatov praporček«, zgodovinska povest: »Slovenske Tomaža Kranjčiča«, faljiva povest: »V studentovskih alcah«, ljubljanska povest: »Zadnji rodovine Benjaka«, zgodovinska povest: »Zaljubljeni kapucini«, vesela povest iz ljubljanske preteklosti: »Premagancija, zgodovinska povest: »Strahovalci dveh kron«, zgodovinska povest v dveh delih: »Ljubzen in ljubavi strahopetnega praporčaka«, »Pod novim orlo«, »Na Devinski skali«, zgodovinska povest in »Kortiska«. Negrepična vrsta njegovih povesti, so izšla v našem podlistku na dosti je ni ponatjenjena.

Kritiku z urejanjem »Slovenskega Naroda« je nekaj let urejal tudi »Ljubljanske Novice« ter »Rodoluba«. Bil je ustanovnik »Društva slovenskih književnikov in časnikašev«, ki se je pozneje preobrazilo v »Društvo slov. časnikašev«. Teme društva je bil pokojnik več let agliden predsednik. Dole je ustanovil in tudi sam vodil »Narodno zalozbo« ter je zalozil več izvirnih del slovenskih pisateljev.

Pokojnik je obvladoval popolnoma italijanski, francoski, ruski, srbohrvatski, seveda tudi nemški in končno angleški jezik. Bil je modli, široko duševnega obzorja in temeljito izobražen: v družbi je bil priljubljen zaradi svojega neustaljenega humorja in kavstične satiričnosti. Strastan v svojem sovražstvu in neizbrčen v svojih sredstvih, s katerimi je hotel poraziti svoje nasprotnike, je bil v svojem jedru vendar le resnično blag in plemenit mož. Veliko je žrtvoval za narodne svrhe ter je bil do svojih najbližjih sorodnikov naravnost vzorno radodaren. Fanatizem v vsakem oziru je bil značilen za njegov značaj: fanatičen rodoljub, fanatičen narodnik, fanatičen protiklerikalce, fanatičen delavec, fanatičen prijatelj in sovražnik! Njegovo življenje je bilo polno borib, boril in poniljan, a tudi polno nesebičnega dela in uspehov, ki mu obratno simpatični spomin.

Z Miroslavom Malovrhom je izgubljen v grob eden našposposobnejših slovenskih žurnalistov. Mož širokega obzorja, ki je obvladoval italijanski in francoski jezik, poznal vso svetovno literaturo, bil do dobra vešč tudi ruski in češčini, mož, ki je imel kakor maločlovek v oblasti pero, je bil kakor neredestiran, da stoji na čelo lista, čigar pojav v naši javnosti znači zopred prekrat v takratni komparativni slovenski politiki. V osmidesetih letih preteklega stoletja, ko je Malovrh prevzel vodstvo našega lista, je strelal v smeri narodna ideja, očistena vsake privlake. Absolutna narodnost, to je bilo takrat geslo, program slovenske inteligence, katere glasilo je bil »Slovenski Narod«. Uvedlavljenje teza programa, ki je pomenjalo popeden prelom s stariji slovenski tradicijami, je naravno povzročilo hrt odpor v vseh konservativnih krogih, ki so zrlj v ideji absolutne narodnosti svojega največjega sovražnika. Videti, da si ta ideja zmagovito pridobiva da v slovenskem narodu, so jo procatili za porazno, ki nasprotuje namok katoliške cerkve. Tako se je iz prvotnega pohreta za osamosvojitve, za uveljavljenje narodne ideje razvila v devetdesetih letih lita kulturna borba, ki je divjala v slovenskem javnem življenju brez neveljda do trenutka, ko je svetovna vojna zadila med nami vsako politično življenje.

V tej borbi je bil Malovrh med nrvimi bojevniki. Z neizprosnostjo slednostjo, fanatizmom, ki je lasten samo onim, ki so v dnu duše verni, da so njihove ideje absolutne, nprave in rešilne, je vodil ta boj ne umorno in brezobzirno, ne strahše se nobenih neuspehov. Nikdar ni klonil, nikdar mu ni vpadel pocem, ker je bil uverjen, da ob koncu koncev vendar morajo zmazati njegove ideje vltih temu, da je reakcije odprala avstrijska vlada z vsem svojim uradnim anaratom.

Povsem naravno je, da se je v to borbo za noč, ki je naša, je v njem našel slovenski in hrvatski pokret, ki je začeloma teza stoletja nastopil svojo zmagovito pot med nami, poč polno razumevala, ne niste oduševljenosti in tistega fanatičnega priznavanja, kakor ga je v njem vzbujala narodna in napredna ideja.

V tem oziru je izvala v njegovih delih temeljit pregled balkanska vojna. Uspehi srbske vojske, njeno junaštvo je napravilo nani tako močeno uti, da je jel v trdnem prepričanju verovati v končno zmago jugoslovenskih in slovenskih silov. V tem prepričanju ga je svetovna vojna samo utrdila. Ko je vojna izbruhla, ni niti za hlo dvomil, da bi končno ne zmazala pravica stvar male Srbije. V tem uverjenosti za nio mogli omajati niti prvi neuspehi na bojiščih. Ko so stali Nemci obkroho v Franciji in Rusiji, ko se je pri nas malihlo prepričanih vsilov lovala mladost, je bil Malovrh med onimi, ki so, sicer obkrohozi z avstrijskimi birči, neustrašno napovedovali in prerokovali prihod in vzhod naše svobode.

So je zrl naš vstajenje, ta trum našega narodnega pohreta, ali se je zavedal, da je bilo v tem krovnem njegovu delu, ki je bilo započeto takrat, ko je bila v »Slovenskem Narodu« proclena teza o absolutni narodnosti in kasneje o jugoslovenski ideji?

Gospodarska konferenca v Beogradu.

— Beograd, 8. marca. (Izv.) Kakor se sedaj iz oficijelnih izjav doznava, dospe romunska delegacija šele v četrti dopoldne v Beograd. Je dni so imele ostale delegacije češkoslovačka, polska in jugoslovenska sestanke, na katerih so bili razgovori o pripravi za konferenco. Predsednik delegaciji in sicer češkoslovački poslanik g. Kalina, polski poslanik g. Okenski in romunski poslanik g. Emanci so včeraj dali dana konferenci z romunskim ministrom dr. Nindžem. Češka delegacija je bila sorajeta tudi od ministrskega predsednika g. Pašica. Danes se nadaljujejo priprave na seje. Kakor je v znanjem ministrstva odredeno, bo na konferenci veljal za razpravni jezik francoski. V francoski se bodo vodili tudi zapiski in izdali kratki komunikti o poteku razprav.

— Beograd, 8. marca. (Izv.) Jugoslovenska delegacija za konferenco strokovnikov male antante in Poljske je pomožena še s temle člani: dr. Vladimir Pevec, kot zastopnik za Srbijo, Traskovodni zbornice, g. Hadžin, podrazvati Prve hrvatske štednje, in g. Besarović, tajnik sarajevske Trgovskoobzorne zbornice.

Nekrolog Miroslavu Malovrhu v Slovenskem narodu (Slovenski narod, 9. 3. 1922, 1)

Malovrhov *Slovenski narod* ga je označil za enega od najposposobnejših in nekoč najvplivnejših slovenskih novinarjev. Bil je mož, »ki se je boril tri desetletja s peresom in z uma svetlim mečem za svobodo in napredek slovenskega naroda. Boril se je ves čas iz najglobljega prepričanja predvsem proti nemštvu, nemškutarstvu, avstrijskemu birokratizmu in slovenskemu klerikalizmu, boril s strastno temperamentnostjo, ki često ni izbirala orožja.« Bil je glasnik vseh slovenskih svobodomislecev ter neizprosnih sovražnikov nemško-madžarske avstrijske nasilnosti in slovenskega nazadnjaštva. »Bil je junak peresa, požrtvovalnega do poslednje

misli, vdanega stranki in listu do svoje duševne in telesne izčrpanosti.« Svojem mladostnim načelom je ostal zvest vse življenje.²⁵

Narod je predstavil glavne značilnosti Malovrhove časnikaške in književniške življenjske poti. Poudaril je njegovo odločno kulturnobojno (»protiklerikalno«) naravnost. Ta je bila sestavni del dobe, ko je bilo slovensko politično življenje najburnejše in najbolj neizprosno. Malovrh je v njem fanatično sodeloval. »Fanatizem v vsakem oziru je

²⁵ Slovenski narod, 9. 3. 1922, 1.

bil značilen za njegov značaj: fanatičen rodoljub, fanatičen naprednjak, fanatičen protiklerikalec, fanatičen delavec, fanatičen prijatelj in sovražnik!« Malovrhov fanatizem je bil neizprosno dosleden, temelječ v prepričanju, da so njegove ideje absolutno prave in rešilne in v tem je svoj boj vodil neumorno in brezobzirno, ne strašec se nobenih neuspehov. »Povsem naravno je, da se je v to borbo na nož, ki je trajala, brez prestanka decenije, tako uživel, da mu je ta borba postala sčasoma nekamo življenjski cilj.«²⁶ Upravni svet Narodne tiskarne in uredništvo *Slovenskega naroda* sta mu v veliki, polstranski osmrtnici zaželela trajen in časten spomin.²⁷

Sporočilo o Malovrhovi smrti v Slovenskem narodu
(*Slovenski narod*, 9. 3. 1922, 6)

Na Miroslava Malovrha je spomnil tudi novi liberalni politični dnevnik *Jutro*. Poročalo je, da je svojo nemirno življenjsko pot končal v bedi, »zapuščen skoraj od vseh, kakor se to spodobi za slovenskega časnikarja.«²⁸

Jutro je poudarilo, da se je Malovrh več kot četrto stoletja boril v prvi bojni črti za napredek in svobodo slovenskega naroda in do izčrpanosti svoje moči posvečal drugim. Z njim nas je zapustil »starešina zgodovinske dobe, v kateri se je slovenska politika kaj rada sukala okoli oseb ter češče zamenjevala programe in stvarnost z osebnostmi«. Opozorilo je, da bi »Malovrhovi velikokrat negativni politiki dnevnih spopadov in žestokih dvobojev s klerikal-

no stranko ter z njenimi reprezentanti v dosego zmage liberalizma, (...) zgodovinar brez dvoma prisodil večje uspehe, ako bi njegovo taktiko istočasno spremljalo sistematično organizirano in pozitivno delo inteligence in takratne napredne stranke. Koliko se je tu porabilo energije,« je zaklicalo *Jutro*, »koliko se je prelilo strasti in tinte in vse to često za prazen nič, za kampanilske (ozkosrčne – op. J. P.) spore, ki so tako prevladali v onih letih našega političnega življenja! Ali brez pomena te borbe niso bile. Ves kampanilistični turnir je bil prva politična šola, odkar smo se diferencirali po ekonomskih temeljih, svetovnih naziranjih in političnih programih.«²⁹

K tedanjemu kulturnem boju, boju med »trhlím liberalizmom in opasnim klerikalizmom«, je *Jutro* pristavilo, da ta doba ni prihranjena mladosti nobene naroda, ki je tudi odgovoren za ekscese, lastne njegovemu političnemu nastajanju. »Zlasti bi bilo pogrešno, ako bi se hotelo časnikarju po poklicu, za katerim se marsikdo rad skrije med časopisnimi vrstami, naprtiti krivdo za marsikak osebni spor in pusto gonjo, ki označuje izvestno dobo slovenske politične prošlosti.«³⁰

Po *Jutrovem* mnenju je bil z Malovrhovim imenom povezan pomemben čas slovenske politike, katere posledice je politični katolicizem začutil šele po nastanku jugoslovanske države. V njenih prvih letih se je namreč politični položaj liberalnega tabora občutno okrepil. Tu je *Jutro* videlo njegov velik prispevek. »Veliko vprašanje je,« je zatrdilo, »ako bi se mogla pri nas ločitev naprednih in konservativnih duhov izvesti do take globočine kakor se je dejansko izvedla, ako bi Malovrh tu kot skromen žurnalist ne zastavil svojega, včasih naravnost žgočega peresa.«³¹ – »Nacijonalist, liberelec starega kova, izvrsten novinar, zvest pristaš stranke, vdan svojim prijateljem, šegav družabnik, je bil Malovrh znan po vsej Ljubljani in po Sloveniji, in tipična prikazen na ljubljanski ulici«, je pripisalo *Jutro*.³²

²⁶ Prav tam.

²⁷ *Slovenski narod*, 9. 3. 1922, 6.

²⁸ *Jutro*, 8. 3. 1922, 1.

²⁹ Prav tam.

³⁰ Prav tam.

³¹ Prav tam.

³² *Jutro*, 8. 3. 1922, 2.

Jutro je poročalo tudi o Malovrhovem pogrebu. Pokopali so ga ob udeležbi vidnih predstavnikov liberalnega kulturnopolitičnega tabora in javnega življenja. »Umrlemu boritelju za naprednost in narodnost« so zapeli pevci Glasbene matice in Ljubljanskega zvona, za krsto pa so za bližnjimi sorodniki stopali predsednik Pokrajinske uprave za Slovenijo, stari liberalni prvak ter dolgoletni ljubljanski župan Ivan Hribar, general Rudolf Maister, poslanec JDS v Narodni skupščini Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev Jožef Reisner, predstavniki odvetniške zbornice, trgovske in obrtne zbornice, mestnega magistrata, učiteljstva, člani Upravnega odbora in uslužbenci liberalne Narodne tiskarne, skoraj polnoštevilna uredništva ljubljanskih dnevnikov, Jugoslovanskega novinarskega združenja s predsednikom beograjske sekcije Dušanom Šijačkim in zastopniki raznih civilnih oblasti. Ob grobu je Malovrhu spregovoril dejavni liberalni privrženec v avstrijski dobi dr. Konrad Vodušek.³³ *Jutro* je zapisalo, da je pogreb pokazal, »da zna Ljubljana še vedno v polni meri ceniti neprecenljivo delo, ki ga je izvršil pokojnik, čeprav se je bil v zadnjih letih že popolnoma umaknil iz javnega življenja.«³⁴

Malovrha so se spomnili tudi pri liberalni Samostojni kmetijski stranki in v krogu NSS. *Kmetijski list* ga je označil za enega najbolj temperamentnih političnih borcev. »Nepoznan svetu je nosil vso pezo politične borbe in dočim so drugi vsled njegovega peresa napredovali, si je sam nakopal bolezen in umrl brez vsega.« S svojim vztrajnim in intenzivnim delom je bil med tistimi slovenskimi časniki, ki so dali podlago za dosedanja kulturni razvoj. Bil je tih, toda neodjenljiv borec, in dostikrat je vodil boj sam, ko so vsi drugi odnehali. To njegovo načelno in neizprosno stališče mu je nakopalo dosti sovražnikov, tudi med lastnimi pristaši, na drugi strani pa tudi dosti prijateljev, kar je najlepše dokazal njegov pogreb.³⁵ Na Malovrhovo idejno doslednost je opozorila tudi *Jugoslavija*: »Njegovo pero je bilo ostro, polno sarkazma, posebno v boju proti klerikalizmu. Posledice so bile znani strastni boji med obema takrat vladujočima strujama na Slovenskem. Kot strankar je bil tako strasten, da se je svojih političnih nasprotnikov lotil tudi s pestjo, ako jih ni mogel s peresom ugnati (...). V osebni občevarju pa je bil ljubezniv in dovtipen ter svojim prijateljem zvest in postrežljiv.«³⁶

Zahvala Malovrhovih sorodnikov za tolažbo in spremstvo na njegovi zadnji poti (*Jutro*, 12. 3. 1922, 8)

V marksističnem in katoliškem taboru so z Malovrhom na kratko opravili. Komunisti se ob njegovi smrti niso ustavili, *Naprej* pa je zgolj zapisal, da je »umrl pozabljen in zapuščen od vseh svojih prijateljev in znancev.«³⁷ *Slovenec* je svojemu nekdanjemu zagrizenemu nasprotniku namenil slabe tri vrstice. »Umrli je včeraj ob 4. uri popoldne v blaznici na Studencu g. Miroslav Malovrh, bivši glavni urednik 'Slov. Naroda', je sporočil 8. marca 1922.«³⁸

Zaključek

Štefeta in Malovrhova smrt sta bili še eno slovensko slovo od avstrijske dobe. V njej so sploščeli zaslepljen kulturni boj, najprej kot »kranjski prepir«, nato pa kot širšo značilnost političnega življenja na Slovenskem. Ta se je izražala v različnih stopnjah in oblikah. Najbolj intenzivno na Kranjskem, kjer sta ga v veliki meri usmerjala oba pokojna urednika in s svojim delovanjem pripomogla k

³³ *Jutro*, 10. 3. 1922, 3, 12. 3. 1922, 8; *Jugoslavija*, 10. 3. 1922, 3.

³⁴ *Jutro*, 10. 3. 1922, 3.

³⁵ *Kmetijski list*, 16. 3. 1922, 2.

³⁶ *Jugoslavija*, 9. 3. 1922, 3.

³⁷ *Naprej*, 10. 3. 1922, 3.

³⁸ *Slovenec*, 8. 3. 1922, 3.

razplamtevanju tedanjih ideoloških in političnih strasti. Ob njuni smrti so na to bolj ali manj očitno opozorili, poudarili pa so tudi njune siceršnje časnikarske in druge kvalitete. A zamere na obeh straneh »klerikalno«-liberalnega dueta so ostale. Njuna glasila nasprotnima urednikoma niso namenila svojega posebnega zapisa. Blažji so bili na liberalni strani, kjer se je, razen golega obvestila o njegovi smrti, našel tudi prostor za besedo o Ivanu Štefetu. Podobno so ravnali socialisti. Na obeh straneh »dueta« in tudi širše niso bili ravnodušni ob smrti nekdanjih vodilnih časnikarskih idejno političnih peres. Politika pa je tekla naprej in tudi po tirih, ki sta jih položila Malovrh in Štefe.

Viri in literatura

Časopisni viri

- C.[ankar], I.[zidor]:** Ivan Štefe. *Slovenec*, 47, 8. 2. 1919, št. 32, 1.
- Cankar, Izidor:** Moj greh. *Slovenec*, 45, 22. 12. 1917, št. 293, 1.
- Jugoslavija*, 2, 8. 2. 1919, št. 36, Samomor, 3.
- Jugoslavija*, 2, 9. 2. 1919, št. 37, Pogreb Ivana Štefeta, 3.
- Jugoslavija*, 5, 9. 3. 1922, št. 56, Miroslav Malovrh umrl, 3.
- Jugoslavija*, 5, 10. 3. 1922, št. 57, Pogreb Miroslava Malovrha, 3.
- Jugoslavija*, 5, 15. 9. 1922, št. 212, Jutro, 1.
- Jugoslavija*, 5, 29. 10. 1922, št. 250, Nedeljski pomenki, 3.
- Jutro*, 3, 8. 3. 1922, št. 57, Ljubljana, 7. marca, 1.
- Jutro*, 3, 8. 3. 1922, št. 57, Miroslav Malovrh, 2.
- Jutro*, 3, 10. 3. 1922, št. 59, Pogreb g. Miroslava Malovrha, 3.
- Jutro*, 3, 12. 3. 1922, št. 61, Zahvala, 8.
- Kmetijski list*, 4, 16. 3. 1922, št. 11, Miroslav Malovrh †, 2.
- Naprej*, 3, 8. 2. 1919, št. 32, Ivan Štefe †, 4.
- Naprej*, 6, 10. 3. 1922, št. 56, Miroslav Malovrh, 3.
- Oblak, Jos. C.:** Nekaj o Ivanu Štefetu, *Slovenski narod*, 52, 12. 2. 1919, št. 36, 4.
- Slovenec*, 39, 24. 4. 1911, št. 93, Shod S. L. S. v Unionu, 2.
- Slovenec*, 45, 19. 12. 1917, št. 290, Usoda slovenskega gledališča, 3.
- Slovenec*, 47, 8. 2. 1919, št. 32, Ivan Štefe †, 5.
- Slovenec*, 47, 8. 2. 1919, št. 32, † [...] Ivan Štefé, 7.

- Slovenec*, 50, 8. 3. 1922, št. 55, Umrl, 3.
- Slovenski narod*, 52, 12. 2. 1919, št. 36, Važna seja ljubljanskega občinskega sveta, 3.
- Slovenski narod*, 55, 9. 3. 1922, št. 56, Miroslav Malovrh, 1.
- Slovenski narod*, 55, 9. 3. 1922, št. 56, Upravni svet »Narodne tiskarne« in uredništvo »Slovenskega Naroda« [...], 6.
- Večerni list*, 1, 7. 2. 1919, št. 21, Samomor Ivana Štefeta, 3.

Literatura

- Album slovenskih književnikov** (ur. Janko Šlebinger). Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1928.
- Blaj Hribar, Neja.** *Klerikalci v književnosti in publicistiki liberalcev (1890–1914): diplomsko delo*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2013.
- Blaj Hribar, Neja.** »Ločitev škofa-duhovnika in škofa-politika ni iznajdba tega peklenskega slovenskega liberalizma.«: duhovščina in Rimskokatoliška cerkev v publicističnih ter literarnih delih *Slovenskega naroda* (1890–1914). *Zgodovina za vse: vse za zgodovino*, 21, 2014, št. 2, 19–31.
- Blaj Hribar, Neja:** Socialni program KNS/SLS skozi prizmo Slovenskega naroda (1890–1914). *Prispevki za novejšo zgodovino*, 57, 2017, št. 1, 112–124.
- Cvirn, Janez:** Urednik Slovenca dr. Evgen Lampe in »slamorenštvo«. *Slovenec: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratek pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja* (ur. Mateja Tominšek Perovšek). Ljubljana: Muzej novejša zgodovine Slovenije, 2013, 64–67.
- »Društvo slovenskih književnikov in časnikarjev«.** *Ljubljanski zvon*, 25, 1905, št. 5, 320.
- Erjavec, Karmen:** Novinarski diskurz Slovenca. *Slovenec: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratek pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja* (ur. Mateja Tominšek Perovšek). Ljubljana: Muzej novejša zgodovine Slovenije, 2013, 164–171.
- Globočnik, Damir:** *Vodiški čudeži: zgodba o Vodiški Johanci*. Radovljica: samozal., 1999.
- Globočnik, Damir:** *Afera Theimer*. Radovljica: samozal., 2001.

- Hladnik, Miran:** Malovrh Miroslav. *Enciklopedija Slovenije*: 6 (ur. Alenka Dermastia). Ljubljana: Mladinska knjiga, 387.
- Hribar, Ivan:** *Moji spomini: I. del: od 1853. do 1913. leta*. Ljubljana: [s. n.], 1928.
- Hribar, Ivan:** *Moji spomini: III. del: od 1929 dalje*. Ljubljana: [s. n.], 1932.
- Jegličev dnevnik: znanstvenokritična izdaja** (ur. Blaž Otrin, Marija Čipić Rehar). Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva družba; Ljubljana: Nadškofijski arhiv, 2015.
- Kr. [Koblar, France]:** Štefe Ivan. *Slovenski biografski leksikon*: 11 (ur. Alfonz Gspan). Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1971, 682–683.
- [Mohorič, Jakob]:** *O zgodovini slovenske krščanske demokracije: spominski zapisi dr. Jakoba Mohoriča (1888–1976)* (ur. Andrej Rahten, Gregor Antoličič). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019.
- Nežmah, Bernard:** *Časopisna zgodovina novinarstva na Slovenskem med letoma 1797–1989*. Ljubljana: Študentska založba, 2012.
- Perovšek, Jurij:** *Liberalizem in vprašanje slovenstva: nacionalna politika liberalnega tabora v letih 1918–1929*. Ljubljana: Modrijan, 1996.
- Pir.[jevec, Avgust]:** Malovrh Miroslav. *Slovenski biografski leksikon*: 5 (ur. Franc Ksaver Lukman). Ljubljana: Zadružna gospodarska banka, 1933, 38–39.
- Pleterski, Janko:** *Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo: politika na domačih tleh med vojno 1914–1918*. Ljubljana: Slovenska matica, 1971.
- Pleterski, Janko:** *Dr. Ivan Šušteršič 1863–1925: pot prvaka slovenskega političnega katolicizma*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 1998.
- Rahten, Andrej:** *Ivan Šušteršič: der ungekrönte Herzog von Krain: die slowenische katholische Bewegung zwischen trialistischen Reformkonzept und jugoslawischer Staatsidee*. Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2012.
- Rahten, Andrej:** *Pozabljeni slovenski premier: politična biografija dr. Janka Brejca (1869–1934)*. Celovec – Ljubljana – Dunaj: Mohorjeva založba, 2002.
- Schulz, Andreas:** *Vzpon tiska kot »četrte sile«: mediji, politika in javnost v obdobju množičnih komunikacij*. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 39, 1999, št. 2, 169–188.
- [Slanovec, Lojze] Mestni arhivar:** Ljubljanska kronika. *Kronika slovenskih mest*, 1, 1934, št. 1, 61–76.
- Slovenec: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratek pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja** (ur. Mateja Tomiňšek Perovšek). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2013.
- Šuklje, Franjo:** *Iz mojih spominov: III. del*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna, 1929.
- Tomiňšek Perovšek, Mateja:** Uredništvo Slovenca. *Slovenec: političen list za slovenski narod (1873–1945): kratek pregled zgodovine ob 140-letnici njegovega izhajanja* (ur. Mateja Tomiňšek Perovšek). Ljubljana: Muzej novejšje zgodovine Slovenije, 2013, 172–175.
- Zajc, Marko, Polajnar, Janez:** *Naši in vaši: iz zgodovine slovenskega časopisnega diskurza v 19. in začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Mirovni inštitut, 2012.
- Zečević, Momčilo:** *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917–1921: od majniške deklaracije do vidovdanske ustave*. Maribor: Založba Obzorja, 1977.

Zusammenfassung

„HÄSSLICH, KLEIN UND SCHMUTZIG WAR DIE SLOWENISCHE JOURNALISTIK VOR DEM KRIEG“

Ansichten über Ivan Štefe und Miroslav Malovrh anlässlich ihres Todes in den Jahren 1919 und 1922

In den letzten Jahrzehnten der Habsburgermonarchie wurden die ideell-politischen Verhältnisse in Krain unter anderem auch durch die bekannten Impulsgeber des damaligen Kulturkampfes mitgestaltet – die beiden Redakteure der führenden politischen Blätter, des liberalen Slovenski narod und des katholischen Slovenec, Miroslav Malovrh (1861–1922) und Ivan Štefe (1875–1919). Beide verstarben nach dem Ende ihrer Redakteurstätigkeit und anlässlich ihres Todes wurden in allen Teilen des damaligen slowenischen politischen Raumes

Ansichten über deren Persönlichkeit und Werk vorgestellt.

Über beide Redakteure herrschte eine kritische Sichtweise vor. Als der zweite der beiden verstarb – Malovrh –, wurde ein gutes halbes Jahr danach, im September 1922, diese Sichtweise schonungslos von der unabhängigen Tageszeitung Jugoslavija formuliert, die in ihrer Ausrichtung der damaligen Nationalen sozialistischen Partei (Narodno socialistična stranka NSS) nahestand. »Hässlich, klein und schmutzig war die slowenische Journalistik vor dem Krieg«, schrieb Jugoslavija. »Malovrh und Štefe waren ihre Symbole. Sie verlor sich in engen lokalen Angelegenheiten und fühlte sich dann am glücklichsten, wenn sie sich im Schlamm des niederen persönlichen Kampfes wälzte und die Decken in ehelichen und unehelichen Betten lüftete.« In den Tagen nach ihrem Tod urteilte das politische Zeitungswesen nicht so direkt. Ihre Redaktionspolitik, die in die historische Erinnerung eingebettet wurde, wurde entweder als Charakteristikum der damaligen Zeit interpretiert oder man begnügte sich mit einer kürzeren kritischen Beschreibung oder machte auf andere Fragen aufmerksam.

Im katholischen Lager hielt man sich nicht lange bei Štefes Art der redaktionellen Tätigkeit und des Schreibens auf. Betont wurden seine Hingabe für den Journalismus, das nationalpolitische und literarische Wirken in jungen Jahren und die prägende Verbundenheit mit dem langjährigen Führer der Allslowenischen Volkspartei (Vseslovenska ljudska stranka VLS) Dr. Ivan Šusteršič. Man erinnerte daran, dass Štefe fast ein halbes Menschenalter bei der Zeitung Slovenec tätig war. Die Partei wurde ihm Alles. Und dabei überschritt er manchmal die Grenzen des Erlaubten. Man vergaß auch nicht auf sein Wirken beim studentischen literarischen und politischen Verein Zadruga, der spätere prominente Vertreter der slowenischen literarischen und politischen Moderne vereinte.

Die Zeitung Slovenski narod verzeichnete den Tod ihres langjährigen Gegners nicht in besonderer Weise. Eine knappe Woche danach erschien ein Beitrag über Štefe, den das ehemalige Mitglied des Vereins Zadruga Dr. Josip Ciril Oblak verfasst hatte. Er betonte die Bedeutung von Štefes Wirken in Zadruga und erinnerte ebenfalls an seine Rolle bei

der literarischen Formung der späteren Vertreter der slowenischen Moderne.

Über Štefes journalistisch-politisches Wirken schrieb das sozialdemokratische Blatt Naprej noch am meisten. Betont wurde, dass ihn eine politische Gabe, unermüdliche Arbeitsamkeit und Fleiß, grenzenlose Ergebenheit gegenüber seinen Meistern und ein überaus lebendiges Bewusstsein der Parteizugehörigkeit zierten. Hinsichtlich der Mittel, mit denen er im politischen Kampf auftrat, war er oft nicht besonders wählerisch und schuf sich unzählige größere oder kleinere Feinde. In seinem Privatleben war er hingegen zuvorkommend und hatte ein außerordentlich gutes Herz.

Unmittelbar nach seinem Tod wurden Štefes journalistische Fähigkeiten auch von der Zeitung Jugoslavija anerkannt. Sie wies darauf hin, dass er durch geschickte Agitation und Organisation den Kreis der Anhänger der VLS vergrößern konnte. Laut ihrer Beurteilung war Štefe einer der besten slowenischen Journalisten.

Bei Malovrhs Tod wurde mehr Tinte vergossen. Slovenski narod, der die Ansichten der liberalen Jugoslawischen demokratischen Partei (Jugoslovanska demokratska stranka) ausdrückte, bezeichnete ihn als einen der fähigsten und einst einflussreichsten slowenischen Journalisten. Betont wurden seine fanatische kulturkämpferische Orientierung sowie die Tatsache, dass diese mit der Zeit sein Lebensziel wurde. Auch Jutro, die neue Tageszeitung der Partei, schrieb über Malovrh. Laut Jutro war es eine große Frage, ob sich die Spaltung der Geister im slowenischen Gebiet so tiefgreifend durchführen hätte lassen, wenn Malovrh seine Feder nicht in deren Dienst gestellt hätte. Hinzugefügt wurde, dass er ein hervorragender Journalist war, seiner Partei und seinen Freunden ergeben. Auch bei der liberalen Selbständigen Bauernpartei (Samostojna kmetijska stranka) und im Kreis der NSS widmete man ihm einige Worte. Das Blatt Kmetijski list bezeichnete ihn als einen der temperamentvollsten politischen Kämpfer, Jugoslavija wiederum verwies darauf, dass er in Bezug auf seine Ideen konsequent war.

Im marxistischen sowie im katholischen Lager fertigte man Malovrh kurz ab. Die Kommunisten

verweilten nicht bei seinem Tod, Naprej schrieb lediglich, dass er vergessen und von allen Freunden und Bekannten verlassen verstorben war. Slovenec widmete seinem einstigen verbissenen Gegner knappe drei Zeilen, in denen mitgeteilt wurde, dass der ehemalige Hauptredakteur des Narod in einer Nervenheilanstalt verstorben war.

Der Tod von Štefe und Malovrh war ein weiterer slowenischer Abschied von der österreichischen Epoche. In dieser wurde ein verblendeter Kulturkampf begonnen, zunächst als »Krainischer Streit«, dann als breiteres Kennzeichen des politischen Lebens im slowenischen Gebiet. Auf den Anteil, den beide Redakteure an diesem Kampf hatten, wurde bei deren Tod mehr oder weniger dezidiert hingewiesen, es wurden aber auch ihre sonstigen journalistischen und anderen Qualitäten betont. Doch der Unmut auf beiden Seiten des »klerikal«-liberalen Duetts blieb bestehen. Deren Sprachrohre widmeten den gegnerischen Redakteuren keine besondere Niederschrift. Auf beiden Seiten des »Duettes« und auch darüber hinaus war man beim Tod der einstigen führenden ideell-politischen Federn der Zeitungen nicht gleichgültig. Die Politik hingegen verlief auch weiterhin auf den von Malovrh und Štefe gelegten Schienen.

Schlagwörter: Ivan Štefe, Miroslav Malovrh, Journalistik, Zeitung Slovenec, Zeitung Slovenski narod, Kulturkampf